

بررسی اخلاق حرفه ای در دانشگاه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر دانشگاه های کشور و مقایسه آن با دانشگاه های برتر جهان

سعیده تقی زاده^{۱*}

چکیده

هدف این مقاله بررسی اخلاق حرفه ای در دانشگاه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر دانشگاه های کشور و مقایسه آن با دانشگاه های برتر جهان است. جامعه پژوهش حاضر مشتمل بر ۱۰۰ دانشگاه برتر جهان (بر اساس رتبه بندی معتبر شانگهای) و ۵۳۹ دانشگاه ایران (علوم پزشکی، مهندسی و سایر) است که از نظر اخلاق حرفه ای مورد مطالعه قرار گرفته اند. بنابراین روش نمونه گیری این پژوهش به صورت تمام شماری است. این پژوهش کیفی بوده و از روش بهینه کاوی تجارب موفق ملی و بین المللی با استفاده از مطالعه تطبیقی بهره برده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که در حال حاضر در دانشگاه های ایران و حتی دانشگاه های برتر جهان بیشتر به منشور اخلاق حرفه ای توجه می شود و عهدنامه اخلاق حرفه ای مورد غفلت قرار گرفته است. در واقع دانشگاه هایی هم که دارای مستندات اخلاق حرفه ای هستند، وحدت رویه خاصی در بیان محتوای آن ندارند. از دیگر سو، یافته ها حاکی از آن است که اخلاق حرفه ای و مستندات مربوط به آن در دانشگاه ها باعث وحدت رویه در پیاده سازی اخلاقیات در دانشگاه ها می شود که این امر موجب مدیریت و تعامل بهتر و کارتر و در کل پیاده سازی بهتر اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها می شود. بنابراین لازم است که روسا و مدیران دانشگاه ها توجه بیشتری نسبت به تدوین سند اخلاق حرفه ای برای دانشگاه ها داشته باشند. در نهایت بر اساس مطالعه مبانی نظری، پیشینه پژوهش و بهینه کاوی تجارب موفق ملی و بین المللی راهکارهایی به منظور تدوین و ارتقای اخلاق حرفه ای به ویژه مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه ها ارائه شده است.

کلید واژه ها: اخلاق حرفه ای، دانشگاه ها، مستندات اخلاق حرفه ای

مقدمه

دانشگاه‌ها از جمله شناخته شده ترین مراکزی در تمامی دنیا هستند. اهمیت این نهاد آموزشی که نقش‌های مختلفی بر عهده دارد بر کسی پوشیده نیست. این نقش‌ها برای مثال عبارتند از آموزش، پژوهش، خدمات، کارآفرینی و ارزش که هر یک به نوبه خود برای اجرایی شدن بهتر نیازمند اخلاق و به ویژه اخلاق حرفه‌ای هستند. در این صورت است که می‌توانند به خوبی نقش خود را در جامعه ایفا کنند و در نتیجه جایگاه خود را در جامعه حفظ و ارتقا بخشند (سلطانی، ۱۳۸۲: ۳۴؛ برنل و اسناکنبرگ^۱، ۲۰۱۵: XVI). اخلاق به ویژه در کشور ما که دارای ارزش‌های دینی قوی است، بسیار با اهمیت دارد. بنابراین پرداختن به موضوع اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه‌ها دارای اهمیت فراوان است. زیرا امروزه دانشگاه‌های مطرح دنیا تنها به دنبال تربیت فارغ التحصیلان با علم نیستند بلکه به دنبال تربیت شهروندانی ارزش‌مدار هستند که دارای صفات اخلاقی عالی هستند. این امر نیز در صورت تحقق پیدا می‌کند که سرلوحه دانشگاه‌های ما توجه به اخلاق حرفه‌ای باشد.

در نتیجه هیچ دانشگاهی را نمی‌توان بدون داشتن اخلاق حرفه‌ای در نظر گرفت. زیرا دانشگاه‌ها انسان‌ساز بوده و کوچک‌ترین اشتباه به ویژه در زمینه مسائل اخلاقی و اخلاق حرفه‌ای می‌تواند زیان زیادی به همراه داشته باشد. (برنل و اسناکنبرگ، ۲۰۱۵: xviii-xvi). در این بین مهم‌ترین ابزاری که دانشگاه‌ها از طریق آن می‌توانند، آرمان‌ها و اهداف اخلاقی خود را محقق سازد و در نتیجه بتوانند دانشگاهی دارای اخلاق حرفه‌ای باشند، مستندات اخلاق حرفه‌ای است. بنابراین بررسی میزان برخورداری دانشگاه‌ها از مستندات اخلاق حرفه‌ای و کم و کیف آن می‌تواند نشان‌دهنده میزان توجه دانشگاه‌ها نسبت به اخلاق حرفه‌ای باشد. باید بیان کرد که متأسفانه بیشتر دانشگاه‌ها به ویژه دانشگاه‌های کشورمان فاقد مستندات اخلاق حرفه‌ای هستند و یا دارای مستندات اخلاق حرفه‌ای ناقص و در نتیجه ناموفق هستند. زیرا در جایی که صرفاً بر پنداشت‌های ذهنی افراد تکیه شود، تصمیمات اخلاقی ممکن است دچار هرگونه خطای شناختی و توجیهی شود. اما اخلاق دارای معانی است از جمله اخلاق ارزش‌ها، آداب و رسوم و قواعدی است که بر کارهای افراد جامعه را هدایت می‌کند (اخلاق حرفه‌ای، ۱۳۹۵). در واقع اخلاق تنظیم‌کننده روابط میان انسان‌ها است. در سازمان‌ها نیز اخلاق سازوکار درونی است که بدون نیاز به اهرم‌های بیرونی، قادر است تا عملکردهای اخلاقی را در کارکنان تضمین کرده و یک سازمان معنوی ایجاد کند (کلهر، ۱۳۸۳، ص ۵۰؛ الوانی، ۱۳۷۹: ۲). از سویی دیگر اخلاق حرفه‌ای، بیان‌کننده اصول اخلاق

در معنای خاص حرفه ای آن است. در شرایطی که اخلاق حرفه ای حاکم است افراد سازمان خواسته های خود را به نفع دیگران تعدیل می کند و با تقویت و پرورش ابعاد معنوی همواره در راه خدمت به دیگران هستند (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۲).

بنابراین قواعد و اصول اخلاقی و رفتاری را که باید افراد در حین انجام فعالیت های شغلی رعایت نمایند اصطلاحاً اخلاق حرفه ای می گویند. در حقیقت، اخلاق حرفه ای، یک فرایند تفکر عقلانی است که هدف آن محقق کردن این امر است که در نهادها از جمله دانشگاه ها چه ارزش هایی را چه موقع باید حفظ و گسترش داد (همان: ۳۲). اما اخلاق حرفه ای در آموزش عالی نیز شامل مولفه های ارزشی است که حاصل درک متخصصین آموزش عالی در نقش های مختلف و همچنین دانشجویان و فارغ التحصیلان است (برنل و اسناکنبرگ، ۲۰۱۵: Xiii). آموزش عالی به شدت نیازمند اخلاق حرفه ای است و یکی از دلایل آن تغییراتی است که در سال های اخیر در آموزش عالی روی داده است.

در سال های اخیر شاهد هجوم افراد به سمت آموزش عالی هستیم که منجر شده است مسئله کمیت آموزش عالی با چالش روبرو شود. کیفیت آموزش عالی یکی از مهم ترین دغدغه های دانشگاه ها است که هجوم افراد به سمت دانشگاه ها برای کسب مدرک موجب توجه به کمیت به جای کیفیت شده است. تحت این شرایط توجه به اخلاق حرفه ای در آموزش عالی بسیار دارای اهمیت شده است. زیرا در اخلاق حرفه ای و مهم ترین ابزار آن یعنی مستندات اخلاق حرفه ای به حقوق متقابل دانشجو در قبال دانشگاه و دانشگاه در قبال دانشجو توجه می شود و این امر بهبود کیفیت در دانشگاه ها را به دنبال دارد. در این بین اعضای هیات علمی در زمینه پرورش دانشجویان اخلاق مدار دارای اهمیت زیاد است (برنل و اسناکنبرگ، ۲۰۱۵: ۴۸؛ مک فارلن، ۲۰۰۴: ۱۲).

باید بیان کرد که با وجود اهمیت زیادی که اخلاق حرفه ای در رشد و بالندگی دانشگاه ها و دانشجویان دارد اما به میزان مناسب مورد توجه قرار نگرفته است. در نتیجه می توان بیان کرد که تحقیقات مناسب کمی به ویژه در ایران در زمینه مستندات اخلاق حرفه ای صورت گرفته است. اما امروزه بسیاری از اعضای هیات علمی و مدیران دانشگاهی به اهمیت اخلاق حرفه ای و تدوین سند اخلاق حرفه ای پی برده اند. در نتیجه انجام چنین تحقیقی می تواند گامی مهم در جهت پیاده سازی اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها باشد. زیرا در این پژوهش ارائه راهکارهایی مناسب جهت تدوین سند اخلاق حرفه ای مورد توجه قرار گرفته است.

بنابراین هدف از مقاله حاضر بررسی اخلاق حرفه ای در دانشگاه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر دانشگاه های کشور و مقایسه آن با دانشگاه های برتر جهان است.

پیشینه پژوهش

جستجو برای یافتن منابع مرتبط با پژوهش حاضر نشان داد که پژوهش های کاربردی کمی در زمینه اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها به ویژه هم راستا با پژوهش حاضر صورت گرفته است. پژوهش های زیر از جمله آثاری است که ارتباط نزدیک تری به موضوع این پژوهش دارند که در ادامه بیان شده اند.

تقی زاده و عبداللهی (۱۳۹۸) به بررسی اخلاق آموزش در دانشگاه های مهندسی پرداخته اند. این پژوهش کیفی بیان می دارد که دانشگاه های مهندسی کشور در زمینه اخلاق آموزش با دانشگاه های برتر جهان فاصله زیادی دارند. بنابراین نیاز است که در این زمینه توجه بیشتری مصروف شود تا رشد و پیشرفت دانشگاه های مهندسی کشور بهبود یابد. زرافشانی، شرفی و اطهری (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی برقراری ارتباط دانشجویان با اساتید بر پایه اصول اخلاقی در افزایش بهره وری آموزشی، انگیزه و اعتماد به نفس دانشجویان و ارتقای کیفیت آموزش موثر پرداخته اند. در این مقاله بیان شده است که نیاز است در کشور ما توجه بیشتری نسبت به ارتباط استاد و دانشجو و رعایت اصول اخلاقی در این زمینه صورت گیرد. مطالعه حاضر از نوع توصیفی- تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش دانشجویان رشته های پزشکی، دندان پزشکی و داروسازی در مقطع علوم پایه هستند. داده های پژوهش از طریق پرسشنامه محقق ساخته جمع آوری و تجزیه و تحلیل آنها با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفته است. همچنین دانشگاه الزهرا (۱۳۹۳) به ارائه سند جامع اخلاقی برای دانشگاه خود پرداخته است. در این سند چهار بخش در نظر گرفته شده است. پیشگفتار، اصول اساسی، تعهد سازمان نسبت به افراد، محیط و ... و تعهد افراد نسبت به سازمان. این سند اخلاقی یکی از کامل ترین سند های اخلاقی هست که وجود دارد.

همچنین مصباحی و عباس زاده (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی سیستم اخلاق حرفه ای در آموزش عالی پرداخته اند. در این پژوهش بیان شده است که زمینه اخلاق در آموزش عالی مفهومی چند بعدی دارد و موجب اثربخشی دانشگاه می شود. پژوهش حاضر دو بخش دارد. بخش اول تبیین مولفه های موثر در اخلاق حرفه ای بر اساس تجارب، دیدگاه ها، و ادراکات اطلاع رسان های تاثیرگذار، و بخش دوم با بهره گیری از مدل سیستمی، رابطه بین متغیرها ارائه شده را در نظام آموزش عالی نشان می دهد. این پژوهش به روش نظریه زمینه ای در دانشگاه های شهید باهنر، علوم پزشکی، پیام نور و آزاد کرمان انجام شده است. یافته های

این مطالعه موید وجود عواملی است که عبارتند از: ۱- عوامل اخلاق فردی (استانداردهای اخلاق فردی، اعتقاد قلبی، خودکنترلی و وجدان)، ۲- عوامل مدیریتی (نقش الگویی مدیران، رفتار خیرخواهانه و مشارکت در تصمیم گیری)، ۳- عوامل سازمانی (گزینش و به کارگیری، برنامه های راهبردی اخلاق و فرهنگ سازمانی) بود ۴- عوامل اخلاق شغلی (اخلاق آموزشی، اخلاق پژوهشی و اخلاق ارتباطی) ۵- عوامل فرا سازمانی (فرهنگ، شرایط سیاسی، اعتماد عمومی و شرایط اقتصادی). اسمعیل پورزنجانی و همکاران (۱۳۹۲) نیز در پژوهشی به بررسی کدهای اخلاقی برای دانشجویان پرستاری پرداخته اند. در این پژوهش بیان شده است که محور مباحث در کدهای اخلاق حرفه ای پرستاری، مراقبت یا به عبارتی اخلاق در مراقبت های بالینی می باشد، در حالی که محور مباحث در کدهای اخلاق دانشجویان پرستاری، آموزش است. بنابراین به نظر می رسد تدوین کدها یا آیین های اخلاقی دانشجویان پرستاری با مضمون اخلاق در محیط های آکادمیک و آموزشی، شبیه به آنچه اکثر دانشکده های پرستاری کشورهای دیگر برای دانشجویان خود تدوین کرده و به عنوان راهنمای عملکردی به آنها آموزش داده و ایشان را بر آن اساس مورد ارزشیابی اخلاقی قرار می دهند، بسیار ضروری است.

الوانی و رحمتی (۱۳۸۶) در پژوهشی به مروری اجمالی نسبت به تلاش های انجام شده به منظور هدایت سازمان به سوی معنویت و استقرار اخلاقیات در سازمان، برخی از مفاهیم و تعاریف و تکنیک ها و ابزار های مدیریت اخلاقی در سازمان پرداخته اند. در این پژوهش ابزار ها و سازوکار ها به طور کلی در برگیرنده تدابیر ساختاری، آموزش، تدوین خط مشی ها و تدوین منشور اخلاقی بیان شده است. با مروری بر آثار ارائه شده در زمینه منشور اخلاقی این نتیجه حاصل می شود که در این مقاله ها و تحقیقات، عمدتاً تمرکز بر چپستی و چرایی منشور اخلاقیات است و به فرایند تدوین منشور کمتر توجه شده است. لذا تاکید اصلی این پژوهش بر فرایند عملی تدوین منشور اخلاقی در سازمان است. در نهایت در این پژوهش یک منشور اخلاقی برای دانشگاه تدوین شده است. علاوه بر این در دانشگاه های خارج کشور نیز سند های اخلاقی ارائه شده است. برای مثال دانشگاه ویتواترند^۱ (۲۰۱۹) به ارائه سند اخلاقی برای دانشگاه خود پرداخته است. این سند دارای بخش هایی است و تاکید اصلی آن بر اخلاق پژوهش است. این سند به روز بوده اما نیاز دارد که توجه بیشتری به تمامی مسائل مطرح در سند اخلاقی دانشگاه داشته باشد. نعمتی و تقی زاده^۲ (۲۰۱۸) نیز به ارائه پژوهشی کیفی در زمینه اخلاق آموزش در دانشگاه های علوم پزشکی پرداخته اند. یافته های

1 - University of the Witwatersrand

2 - Nemati & Taghizade

این پژوهش همراستا با پژوهش حاضر است و نشان می دهد که در زمینه اخلاق آموزش به ویژه در کشور ما با حد مطلوب فاصله زیادی وجود دارد.

از سویی دیگر دانشگاه آمستردام^۱ (۲۰۱۷) و دانشگاه ویک فارست^۲ (۲۰۱۷) در منبعی به ارائه کد های رفتاری کارمندان و دانشجویان، مقررات و سیاست های رفتاری و اجتماعی، رفتار های شخصی، جرایم و اصول آن، سوء رفتار های علمی و گذشت های (بخشش) پزشکی پرداخته اند. بارنهرن و همکاران^۳ (۲۰۱۷) نیز به بررسی مسائل اخلاقی دانشجویان پزشکی پرداخته اند. رویکرد پژوهش ترکیبی و توصیفی است. یافته های پژوهش نشان داد که جنسیت و ملیت بر روی رفتار های غیر حرفه ای تاثیر دارد. علاوه بر این دانشگاه هوارد^۴ (۲۰۱۶) به ارائه سند اخلاقی برای دانشگاه خود پرداخته است. این سند نیز دارای بخش هایی است که با توجه به آنها، کد های اخلاقی بیان شده است. این بخش ها برای مثال شامل دانشجویان، اعضای هیات علمی، مدیران و کارکنان است. جرمن جیسون، ترجیسون و اینالز^۵ (۲۰۱۵) نیز در پژوهشی به بررسی اخلاق حرفه ای پرداخته اند. یافته های پژوهش بیان کننده اهمیت و تاثیر اخلاق در زندگی کاری و اجتماعی و ابزاری مهم برای زندگی است.

همچنین شوارتز^۶ (۲۰۰۱) در پژوهشی به بررسی رابطه میان اشتراک کد های اخلاقی و رفتاری پرداخته است. این مقاله به بعد اجرایی کد های اخلاقی و رفتاری پرداخته است. مبنای این پژوهش مصاحبه است. یافته های پژوهش نشان می دهد که کد های اخلاقی عنصر اساسی است که بر روی رفتار افراد در سازمان ها تاثیر می گذارد. در نهایت آدامز، تاشچیان و شر^۷ (۲۰۰۱) نیز در پژوهشی به بررسی کدهای اخلاق به عنوان مولفه های برای رفتار اخلاقی پرداخته است. هدف این پژوهش بررسی تاثیر کد های اخلاقی بر درک رفتار اخلاقی است. یافته های پژوهش نشان می دهد که سازمان های دارای کد های اخلاقی، رفتار بهتری در میان کارکنان، مدیران و سایر اعضای خود دارند.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می دهد که خلا پژوهش در زمینه اخلاق حرفه ای در دانشگاه های کشور کاملاً مشهود است. پژوهش های صورت گرفته بیشتر به مولفه های محدودی از اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها پرداخته اند. بنابراین نیاز است در پژوهشی به صورت همه جانبه به بررسی اخلاق حرفه ای در دانشگاه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر دانشگاه

1 - University of Amsterdam

2 - Wake Forest University

3- Barnhoorn & etal

4 - Howard University

5- Garmann Johnsen , Torjesen & Ennals

6 - Schwartz

7 - Adams, Tashchian, Shore

های کشور و مقایسه آنها با دانشگاه های برتر جهان پرداخت تا بتوان راهکار هایی برای ارتقای اخلاق حرفه ای به ویژه بر پایه مستندات اخلاق حرفه ای ارائه کرد.

روش شناسی پژوهش

به منظور انجام پژوهش کیفی حاضر از روش تحقیق بهینه کاوی^۱ تجارب موفق ملی و بین المللی^۲ با استفاده از مطالعه تطبیقی^۳ بهره برده شده است. روش نمونه گیری پژوهش به صورت تمام شماری است. جامعه پژوهش حاضر مشتمل بر ۱۰۰ دانشگاه برتر جهان در حوزه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر (شانگهای^۴، ۲۰۱۸) و ۵۳۹ دانشگاه ایران^۵ (۳۴۷ سایر، ۱۲۷ مهندسی و ۶۵ علوم پزشکی) است (سازمان سنجش آموزش کشور، ۱۳۹۷) که مورد مطالعه قرار گرفته اند و از این تعداد ۸۱ دانشگاه ایران (۳۶ سایر و ۳۵ علوم پزشکی و ۱۰ مهندسی) و ۱۰۰ دانشگاه خارج از کشور در هر سه حوزه پزشکی، مهندسی و سایر واجد مستندات اخلاق حرفه ای بودند. در این پژوهش اخلاق حرفه ای در دانشگاه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر دانشگاه ها به ویژه با تاکید بر مستندات اخلاق حرفه ای از نظر سر عنوان های اصلی یا مورد بررسی و تحلیل محتوایی قرار گرفته است تا بتوان با بررسی و مقایسه آنها به راهکار هایی مناسب برای ارتقای اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها و تدوین سند جامع اخلاقی در دانشگاه های کشور دست یافت. تحلیل داده ها در این پژوهش به شکل کیفی و با بهره گیری از روش های آمار توصیفی بوده است. لازم به ذکر است که منظور از مستندات اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها، کلیه مدارکی است که در دانشگاه های فوق دارای محتوایی مرتبط با حوزه اخلاق حرفه ای هستند. همچنین منظور از مولفه های اخلاق حرفه ای نیز اجزای تشکیل دهنده مستندات فوق است که در تیر جدول ۱ بیان شده اند.

1- Benchmarking

2- Best Practice

۳- مطالعه تطبیقی، مطالعه وجوه اشتراک و افتراق میان نهاد های مختلف از جمله دانشگاه ها است. بنابراین چنین مطالعاتی می تواند میان مسائل مختلف مطرح در دانشگاه های مختلف دولتی یا غیر دولتی و ... کشور های مختلف صورت پذیرد (الوانی و واعظی، ۱۳۷۲:۳۸).

4- Shanghai

۵- با احتساب واحد های دانشگاه آزاد، دانشگاه فنی و حرفه ای و دانشگاه پیام نور به عنوان یک دانشگاه و همچنین در نظر نگرفتن شعب سایر دانشگاه ها انتخاب شدند. زیرا مستندات مرتبط با حوزه اخلاق حرفه ای واحد های دانشگاه آزاد، دانشگاه فنی و حرفه ای، دانشگاه پیام نور و همچنین شعب سایر دانشگاه ها یکسان بود.

بررسی اخلاق حرفه ای در دانشگاه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر... ۱۷۶

																				های دانشگاه های مهندس ی برتر جهان
علوم پزشکی																				
۰	۰	۰	۳	۴	۱۵	۰	۰	۲۲	۰	۰	۱	۰		۰	۰	۰	۱۲	۱۱	جمع مؤلفه های دانشگاه های علوم پزشکی	
۱۹	۴۵	۴۳	۴۴	۹۷	۸۲	۸	۸۴	۱۰۸	۱۱	۳	۴۴	۵	۲	۵۲	۱۰	۶۰	۸۸	۵۱	۸۱	جمع مؤلفه های دانشگاه های علوم پزشکی برتر جهان
جمع کل ها																				
۰	۰	۰	۷	۱۷	۲۸	۰	۸	۴۹	۲	۱	۴	۰	۲	۱	۰	۶	۳۳	۲۰	جمع کل مؤلفه های دانشگاه های ایران	
۳۸	۷۵	۷۴	۹۳	۲۶۲	۲۲۵	۲۵	۲۳۱	۲۸۱	۲۶	۱۰	۸۰	۱۳	۶	۸۸	۲۵	۱۴۹	۲۳۰	۱۷۲	۲۳۵	جمع کل مؤلفه های دانشگاه های برتر جهان
۳۸	۷۵	۷۴	۱۰۰	۲۷۹	۲۵۳	۲۵	۲۳۹	۳۳۰	۲۸	۱۱	۸۴	۱۳	۸	۸۹	۲۵	۱۵۵	۲۳۶	۲۰۵	۲۵۵	جمع کل

منبع انتخاب دانشگاه های برتر جهان: رتبه بندی معتبر شانگهای ۲۰۱۸؛ منبع انتخاب دانشگاه های ایران: سازمان سنجش کشور ۹۷

جدول ۲- داده های حاصل از بهینه کاوی تجارب موفق ملی به صورت درصد

درصد	تعداد دانشگاه	نام دانشگاه ها (تعداد مولفه ها)	مولفه ها	دانشگاه های علوم پزشکی
۵۳٪/۸۴	۳۵ دانشگاه علوم پزشکی از ۶۵ دانشگاه علوم پزشکی کشور	دانشگاه علوم پزشکی زنجان (در حال تدوین) (۵)، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی (۴)، دانشگاه علوم پزشکی کردستان (۴)، دانشگاه علوم پزشکی اراک (۴)، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه (۳)، دانشگاه علوم پزشکی تبریز (۳)، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه (۲)، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان (۲)، پزشکی ایران (۲)، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج) (۲)، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر (۲)، دانشگاه علوم پزشکی صدوقی یزد (۲)، دانشگاه علوم پزشکی شیراز (۲)، دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد (۲)، دانشگاه علوم پزشکی قم (۲)، دانشگاه علوم پزشکی کاشان (۲)، دانشگاه علوم پزشکی گیلان (۲)، دانشگاه علوم پزشکی لرستان (۲)، دانشگاه علوم پزشکی مشهد (۲)، دانشگاه علوم پزشکی همدان (۲)، دانشگاه حکیم سبزواری (۱)، دانشگاه علمی کاربردی علوم پزشکی کوار (۱)، دانشگاه علوم پزشکی و توانبخشی تهران (۱)، دانشگاه علوم پزشکی ارتش (۱)، دانشگاه علوم پزشکی اهواز (۱)، دانشگاه علوم پزشکی تهران (۱)، دانشگاه علوم پزشکی جیرفت (۱)، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان (۱)، دانشگاه علوم پزشکی قزوین زاهدان (۱)، دانشگاه علوم پزشکی کرمان (۱)، دانشگاه علوم پزشکی گناباد (۱)، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی	پیشگفتار، اصول اخلاقی؛ منشور اخلاقی (شهروندان، منافع ملی و محیط زیست و نشر علمی)؛ عهدنامه اخلاقی (کارکنان، دانشجویان و مدیران)	

		اردبیل (۱) و دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سمنان (۱)		
سایر دانشگاه ها	پیشگفتار، اصول اخلاقی؛ منشور اخلاقی (دانشجویان، اعضای هیات علمی، کارکنان، رقبای، شهروندان، منافع ملی و محیط زیست، هیات ممیزه، گروه های آموزشی و نشر علمی)؛ عهدنامه اخلاقی (اعضای هیات علمی، کارکنان، دانشجویان و مدیران)	دانشگاه الزهرا تهران (س) (۱۳)، دانشگاه آزاد اسلامی (۱۱)، دانشگاه فرهنگیان (۷)، دانشگاه تهران (در حال تکمیل) (۵)، دانشگاه فردوسی مشهد (۵)، دانشگاه پیام نور (۴)، دانشگاه جامع علمی و کاربردی (۴)، دانشگاه شهید عباسپور تهران (۴)، دانشگاه لرستان (۴)، دانشگاه امام صادق (۳)، مرکز آموزش عالی شهرضا (۳)، پژوهشگاه دانشگاه های بنیادی ایران (۲)، دانشگاه اراک (۲)، دانشگاه ارومیه (۲)، دانشگاه ایلام (۲)، دانشگاه خوارزمی (در حال تکمیل) (۲)، دانشگاه سمنان (۲)، دانشگاه شهید بهشتی تهران (۲)، دانشگاه شهید رجایی تهران (۲)، دانشگاه علامه طباطبائی (در حال تدوین) (۲)، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان ایران (۲)، دانشگاه گیلان (۲)، دانشگاه مفید (۲)، دانشگاه اصفهان (۱)، دانشگاه بیرجند (۱)، دانشگاه تبریز (۱)، دانشگاه تربیت مدرس تهران (۱)، دانشگاه تفرش (۱)، دانشگاه زابل (۱)، دانشگاه شهرکرد (۱)، دانشگاه شهید چمران اهواز (۱)، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان ایران (۱)، دانشگاه شیراز (۱)، دانشگاه قم (۱)، دانشگاه کاشان (۱) و دانشگاه یزد (۱)	اصول اخلاقی؛ منشور اخلاقی (دانشجویان، اعضای هیات علمی، کارکنان، رقبای، شهروندان، منافع ملی و محیط زیست، هیات ممیزه، گروه های آموزشی و نشر علمی)؛ عهدنامه اخلاقی (اعضای هیات علمی، کارکنان، دانشجویان و مدیران)	۱۰٪/۳۷
دانشگاه های مهندسی	پیشگفتار، اصول اخلاقی؛ منشور اخلاقی (نشر علمی)؛ عهدنامه اخلاقی (اعضای هیات علمی، کارکنان، دانشجویان و مدیران)	دانشگاه صنعت نفت آبادان (۲)، دانشگاه صنعتی اصفهان (۲)، دانشگاه صنعتی امیر کبیر (۲)، دانشگاه صنعتی سهند ایران (۲)، دانشگاه علم و صنعت ایران (۲)، دانشگاه صنعتی شریف (در حال تدوین) (۲)، دانشگاه صنعتی خواجه نصیر طوسی (۱)، دانشگاه صنعتی شیراز (۱)، دانشگاه صنعتی مالک اشتر (۱) و دانشگاه فنی و حرفه ای (۱)	اصول اخلاقی؛ منشور اخلاقی (نشر علمی)؛ عهدنامه اخلاقی (اعضای هیات علمی، کارکنان، دانشجویان و مدیران)	۷٪/۸۷

تمام دانشگاه های کشور	-	-	۸۱ دانشگاه از ۵۳۹ دانشگاه کشور	۱۵٪/۰۵
-----------------------	---	---	--------------------------------	--------

جدول ۳- داده های حاصل از بهینه کاوی تجارب موفق بین المللی به صورت درصد

مؤلفه ها	تعداد دانشگاه	درصد
دانشگاه های علوم پزشکی	۱۰۰ دانشگاه علوم پزشکی از ۱۰۰ دانشگاه علوم پزشکی برتر جهان	۱۰۰٪
دانشگاه های مهندسی	۱۰۰ دانشگاه مهندسی از ۱۰۰ دانشگاه مهندسی جهان	۱۰۰٪
سایر دانشگاه ها	۱۰۰ دانشگاه از ۱۰۰ دانشگاه برتر جهان	۱۰۰٪

منشور اخلاقی گروه های آموزشی؛ منشور اخلاقی رقبا	منشور اخلاقی رقبا؛ منشور اخلاقی گروه های آموزشی	عهودنامه اخلاقی مدیران	منشور اخلاقی کارکنان	عهودنامه اخلاقی هیات ممیزه	اصول اخلاقی	منشور اخلاقی گروه های آموزشی؛ منشور اخلاقی رقبا	*	*
منشور اخلاقی کارکنان؛ منشور اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی کارکنان؛ منشور اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی کارکنان	عهودنامه اخلاقی هیات ممیزه	عهودنامه اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	عهودنامه اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی کارکنان؛ منشور اخلاقی هیات ممیزه	*	*
منشور اخلاقی شهروندان، منافع ملی و محیط زیست	منشور اخلاقی شهروندان، منافع ملی و محیط زیست	منشور اخلاقی شهروندان، منافع ملی و محیط زیست	عهودنامه اخلاقی مدیران	عهودنامه اخلاقی مدیران	منشور اخلاقی شهروندان، منافع ملی و محیط زیست؛ عهودنامه اخلاقی مدیران	منشور اخلاقی شهروندان، منافع ملی و محیط زیست؛ عهودنامه اخلاقی مدیران	*	*
عهودنامه اخلاقی هیات ممیزه	عهودنامه اخلاقی هیات ممیزه	عهودنامه اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی شهروندان، منافع ملی و محیط زیست	عهودنامه اخلاقی تأمین کنندگان	عهودنامه اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	منشور اخلاقی شهروندان، منافع ملی و محیط زیست	*	*
عهودنامه اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	عهودنامه اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	عهودنامه اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	عهودنامه اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	منشور اخلاقی تأمین کنندگان؛ منشور اخلاقی گروه های آموزشی؛ عهودنامه اخلاقی گروه های آموزشی	عهودنامه اخلاقی گروه های آموزشی	منشور اخلاقی گروه های آموزشی	*	*
عهودنامه اخلاقی گروه های آموزشی	عهودنامه اخلاقی گروه های آموزشی	عهودنامه اخلاقی گروه های آموزشی	عهودنامه اخلاقی گروه های آموزشی	منشور اخلاقی شهروندان، منافع ملی و محیط زیست	منشور اخلاقی گروه های آموزشی	منشور اخلاقی گروه های آموزشی	*	*
منشور اخلاقی گروه های آموزشی	منشور اخلاقی گروه های آموزشی	منشور اخلاقی گروه های آموزشی	عهودنامه اخلاقی تأمین کنندگان	منشور اخلاقی تأمین کنندگان؛ منشور اخلاقی رقبا؛ منشور اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی تأمین کنندگان	منشور اخلاقی تأمین کنندگان؛ منشور اخلاقی رقبا؛ منشور اخلاقی هیات ممیزه	*	*
منشور اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	منشور اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	منشور اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	منشور اخلاقی هیات امنا و ذینفعان؛ منشور اخلاقی هیات ممیزه؛	منشور اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	منشور اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	منشور اخلاقی هیات امنا و ذینفعان	*	*
منشور اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی رقبا	منشور اخلاقی رقبا	منشور اخلاقی هیات ممیزه	منشور اخلاقی هیات ممیزه	*	*
-	منشور اخلاقی رقبا	منشور اخلاقی رقبا	-	منشور اخلاقی رقبا	منشور اخلاقی رقبا	منشور اخلاقی رقبا	*	*

-	.	-	-	-	-	.	.
---	---	---	---	---	---	---	---

داده کاوی^۱ یافته های پژوهش نشان دهنده مطالبی است که در ادامه بیان شده است. همانطور که در جدول ۱ مشخص است در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های علوم پزشکی ایران، تنها ۹ مولفه از ۲۰ مولفه وجود دارد که عبارتند از پیشگفتار، اصول اخلاقی؛ منشور اخلاقی (شهروندان، منافع ملی و محیط زیست و نشر علمی)؛ عهدنامه اخلاقی (کارکنان، دانشجویان و مدیران). در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های مهندسی ایران تنها ۷ مولفه از ۲۰ مولفه وجود دارند که عبارتند از پیشگفتار، اصول اخلاقی؛ منشور اخلاقی (نشر علمی)؛ عهدنامه اخلاقی (اعضای هیات علمی، کارکنان، دانشجویان و مدیران). در مستندات اخلاق حرفه ای سایر دانشگاه های ایران تنها ۱۵ مولفه از ۲۲ مولفه وجود دارد که عبارتند از پیشگفتار، اصول اخلاقی؛ منشور اخلاقی (دانشجویان، اعضای هیات علمی، کارکنان، رقبای شهروندان، منافع ملی و محیط زیست، هیات ممیزه، گروه های آموزشی و نشر علمی)؛ عهدنامه اخلاقی (اعضای هیات علمی، کارکنان، دانشجویان و مدیران). این در حالی است که در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های خارج از کشور (علوم پزشکی، مهندسی و سایر) تمامی مولفه ها وجود دارد. مولفه هایی که دارای اولویت یکسانی در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های ایران و دانشگاه های برتر جهان هستند عبارتند از منشور اخلاقی نشر علمی که اولویت ۱ تمامی دانشگاه ها، پیشگفتار که اولویت ۳ تمامی دانشگاه ها و منشور اخلاقی کارکنان که اولویت ۱۰ تمامی دانشگاه ها است. در اولویت سایر مولفه ها تفاوت هایی مشاهده می شود. به عنوان مثال اولویت ۲ در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های برتر جهان، عهدنامه اخلاقی دانشجویان؛ در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های ایران، اصول اخلاقی است. اولویت ۴ در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های برتر جهان، عهدنامه اخلاقی اعضای هیات علمی؛ در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های ایران، عهدنامه اخلاقی کارکنان است. سایر اولویت ها نیز در جدول ۴ بیان شده است.

اما با توجه به اولویت های مطرح در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه ها بدین نتیجه می توان رسید که دانشگاه های برتر جهان به ترتیب بیشتر به دانشجو، هیات علمی، کارکنان و مدیران توجه دارند؛ دانشگاه های ایران در مجموع بیشتر به کارکنان، هیات علمی، دانشجویان و مدیران توجه دارند اما تفاوت هایی در این اولویت ها در دانشگاه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر دانشگاه ها به چشم می خورد که بیان می گردد. در دانشگاه های

علوم پزشکی ایران بیشتر به کارکنان، دانشجویان، مدیران و هیات علمی توجه شده است؛ در دانشگاه های مهندسی بیشتر به دانشجو، هیات علمی، کارکنان و مدیران توجه شده است؛ در سایر دانشگاه های کشور بیشتر به کارکنان، دانشجویان، هیات علمی و مدیران توجه شده است. بنابراین دانشگاه های مهندسی ایران از این بعد بیشترین شباهت را با دانشگاه های برتر جهان دارند و دانشجو مدار محسوب می شوند.

اما باید بیان کرد که کامل ترین مستندات اخلاق حرفه ای در ایران را دانشگاه الزهرا (س) تهران دارد و بعد از آن دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه فرهنگیان را می توان نام برد. در میان دانشگاه های علوم پزشکی کشور نیز دانشگاه علوم پزشکی زنجان، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، دانشگاه علوم پزشکی کردستان و دانشگاه علوم پزشکی گلستان و در میان دانشگاه های مهندسی کشور دانشگاه صنعت نفت آبادان، دانشگاه صنعتی اصفهان، دانشگاه صنعتی امیر کبیر، دانشگاه صنعتی سهند ایران، دانشگاه علم و صنعت ایران و دانشگاه صنعتی شریف دارای کامل ترین مستندات اخلاق حرفه ای هستند، از میان دانشگاه های برتر جهان، به ترتیب دانشگاه استنفورد، هاروارد، کالیفرنیا (سافرانسیسکو) و واشنگتن دارای کامل ترین مستندات اخلاق حرفه ای هستند. سایر موارد را می توان در جدول شماره ۲ مشاهده کرد.

از سویی دیگر در دانشگاه های برتر جهان و دانشگاه های ایران بیشتر توجه نسبت به منشور اخلاقی (تعهد دانشگاه در قبال افراد) و وجود دارد^۱. این در حالی است که منشور اخلاقی (تعهد دانشگاه در قبال افراد) و عهدنامه اخلاقی در کنار هم و به یک میزان دارای اهمیت هستند. نکته دیگر که می توان از بررسی یافته های پژوهش به آن رسید توجه بیشتر دانشگاه های دولتی نسبت به مستندات اخلاق حرفه ای است که این مسئله کاملاً در دانشگاه های کشور و دانشگاه های برتر جهان به چشم می خورد. این مسئله می تواند به دلیل دغدغه دانشگاه های غیر دولتی برای جذب سرمایه (به ویژه از دانشجویان) باشد که باعث توجه کمتر آنها نسبت به مستندات اخلاق حرفه ای گشته است. همچنین باید بیان کرد که در ایران بیشترین توجه را دانشگاه های علوم پزشکی با ۵۳/۸۴٪، بعد از آن سایر دانشگاه های کشور با ۱۰/۳۷٪ و در نهایت دانشگاه های مهندسی ایران با ۷/۸۷٪ نسبت به اخلاق حرفه ای و به ویژه مستندات اخلاق حرفه ای دارند که بسیار جالب است.

۱- تعداد مولفه های مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های برتر جهان (منشور اخلاقی: ۱۳۱۵ و عهدنامه اخلاقی: ۱۰۲۳) و دانشگاه های ایران (منشور اخلاقی: ۱۲۴ و عهدنامه اخلاقی: ۶۰).

بنابراین می توان پیشرفت بهتر دانشگاه های علوم پزشکی کشور در حوزه های آموزشی، پژوهشی و خدماتی را ناشی از توجه بیشتر آنها نسبت به اخلاق حرفه ای دانست که در جهان نیز شاهد توجه دانشگاه های برتر جهان نسبت به اخلاق حرفه ای و مستندات مربوط به آن هستیم. بنابراین در یک جمع بندی کلی می توان بیان کرد که دانشگاه های ایران سطح خوبی در زمینه اخلاق حرفه ای به ویژه ارائه مستندات اخلاق حرفه ای ندارند. دانشگاه های برتر جهان نیز گرچه توجه مناسبی نسبت به اخلاق حرفه ای دارند اما مستندات اخلاق حرفه ای آنها دارای یکپارچگی لازم نبوده و فضا برای مطلوبیت بیشتر وجود دارد.

باید بیان کرد که برای پیاده سازی یکپارچه و بهتر اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها ارائه چارچوبی مناسب برای مستندات اخلاق حرفه ای می تواند باعث ایجاد وحدت رویه در پیاده سازی اخلاق حرفه ای شود. بنابراین بر مبنای بررسی های صورت گرفته در این پژوهش و با تکیه بر یافته های پژوهش، مستندات اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها بهتر است دارای ۴ بخش اصلی باشد. این بخش ها عبارتند از پیشگفتار، اصول کلی، منشور اخلاقی و عهدنامه اخلاقی. پیشگفتار شامل تعهد کلی اعضای جامعه دانشگاهی نسبت به اصول اخلاقی است. اصول اخلاقی شامل اصول کلی اخلاقی جامعه دانشگاهی است که به صورت موردی معمولاً بیان می گردد. به عنوان مثال عدالت و انصاف، درستکاری و امانتداری، خیرخواهی، حفظ حریم خصوصی، تعهد حرفه ای، صمیمت، شایسته سالاری و نقد پذیری. منشور اخلاقی که به بیان تعهدات دانشگاه نسبت به افراد، محیط و ... می پردازد و عهدنامه اخلاقی که به بیان تعهدات افراد و ... در قبال دانشگاه می پردازد (عبداللهی و تقی زاده، ۱۳۹۸).

بحث و نتیجه گیری

همانطور که بیان شد، ۱۰۰٪ از دانشگاه های برتر جهان و ۱۵/۰۵٪ از دانشگاه های ایران واجد مستندات اخلاق حرفه ای هستند. بنابراین مطالب بیان شده، نشان دهنده عدم توجه کافی به اخلاق حرفه ای در دانشگاه های کشور است. باید بیان کرد که پیشرفت دانشگاه های برتر جهان ناشی از توجه آنها به اخلاق حرفه ای است. از سویی دیگر در مستندات اخلاقی دانشگاه های برتر جهان و ایران بیشتر توجه به منشور اخلاقی وجود دارد و مهم است که به تعهدات افراد و دانشگاه در قبال هم، در کنار هم و به یک میزان توجه شود. همچنین در مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه های برتر جهان و ایران منشور اخلاقی نشر، پیشگفتار و منشور اخلاقی کارکنان دارای اولویت یکسان هستند. علاوه بر این هم در ایران و هم خارج از ایران بیشتر دانشگاه های دولتی دارای مستندات اخلاق حرفه ای هستند.

از سویی دیگر دانشگاه های برتر جهان به ترتیب بیشتر به دانشجو، هیات علمی، کارکنان و مدیران توجه دارند؛ دانشگاه های ایران در مجموع بیشتر به کارکنان، هیات علمی، دانشجویان و مدیران توجه دارند اما تفاوت هایی در این اولویت ها در دانشگاه های علوم پزشکی، مهندسی و سایر دانشگاه ها به مشهود است. در دانشگاه های علوم پزشکی ایران بیشتر به کارکنان، دانشجویان، مدیران و هیات علمی توجه شده است؛ در دانشگاه های مهندسی بیشتر به دانشجو، هیات علمی، کارکنان و مدیران توجه شده است؛ در سایر دانشگاه های کشور بیشتر به کارکنان، دانشجویان، هیات علمی و مدیران توجه شده است. بنابراین دانشگاه های مهندسی ایران در این زمینه بیشترین شباهت را با دانشگاه های برتر جهان دارند و در اخلاق حرفه ای دانشجو مدار هستند. از سویی دیگر مستندات اخلاق حرفه ای دانشگاه الزهرا (س) تهران و دانشگاه استنفورد، هاروارد و کالیفرنیا (سانفرانسیسکو) کامل ترین مستندات اخلاق حرفه ای هستند و بیشترین همخوانی را با هم دارند.

همچنین بر پایه یافته های پژوهش باید بیان کرد که در حال حاضر چارچوب واحدی برای پیاده سازی اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها وجود ندارد. بنابراین ایجاد مستندات اخلاق حرفه ای به صورت یکپارچه کمک مهمی به منظور حمایت از اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها است. در نتیجه بر مبنای یافته های این پژوهش مستندات اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها می تواند ۴ بخش اصلی داشته باشد. این بخش ها عبارتند از پیشگفتار، اصول کلی، منشور اخلاقی و عهدنامه اخلاقی. همچنین لازم است که ضمانت های اجرایی، فرهنگسازی و الگوسازی مناسب برای اجرایی کردن اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها در نظر گرفت. برای رسیدن به اهداف بیان شده باید ابتدا هدفگذاری به درستی صورت گیرد و ارزش های اصلی اخلاقی دانشگاه ها مشخص شود. در این زمینه باید از تعارض میان منافع افراد و دانشگاه در قبال هم جلوگیری شود تا از این طریق نیز اجرایی شدن آن تضمین و تسهیل گردد. در واقع افراد درگیر در دانشگاه ها مرحله به مرحله در فرآیند تدوین دخیل باشند و آموزش های لازم به آنها داده شود تا هیچ جای سوالی باقی نماند. با در نظر گرفتن مواردی که بیان شد می توان بیان کرد که پژوهش حاضر گام مهمی در جهت پیاده سازی بهتر اخلاق حرفه ای در دانشگاه ها است.

منابع

اخلاق حرفه ای (۱۳۹۵). بازبایی ۲۶ آبان ۱۳۹۵، از وب سایت دانشگاه فنی و مهندسی و خدمات بهداشتی درمانی استان مرکزی:

<http://portal.arakmu.ac.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=9f0f6c7a-cd3e-433e-a628-5842809d65d9>

- اسماعیل پور زنجانی، سیمین، شادنوش، نصرالله، خوشگفتار، زهره، مشعوف، سهیلا، شمسی گوشکی، احسان (۱۳۹۲). درآمدی بر اخلاق حرفه‌ای برای دانشجویان پرستاری در ایران. اخلاق پزشکی، ۶ (۲۶): ۱۱-۳۰.
- الوانی. سید مهدی (۱۳۷۹). منشور اخلاقیات در کلام مولا علی (ع). نشریه علمی-پژوهشی مدیریت دولتی. ۳۸ و ۳۹: ۸-۱.
- الوانی، سید مهدی، رحمتی، محمد حسین، ۱۳۸۶، فرآیند تدوین منشور اخلاقی برای سازمان، فرهنگ مدیریت، ۵ (۱۵): ۴۳-۷۰.
- الوانی، سید مهدی، واعظی، رضا (۱۳۷۲). مقدمه ای بر مطالعات تطبیقی در مدیریت. فصلنامه مطالعات مدیریت بهبود و تحول، ۳ (۱۱): ۳۷-۵۴.
- دانشگاه الزهرا (س) (۱۳۹۳). سند جامع اخلاقی دانشگاه الزهرا (س)، بازیابی ۲۰ خرداد ۱۳۹۷، از وب سایت دانشگاه الزهرا (س):
www.alzahra.ac.ir/SanadAkhlaghiAlzahra.pdf
- زرافشانی، شرفی و اطهری (۱۳۹۷). بررسی عوامل انگیزشی در برقراری ارتباط بین دانشجویان و اساتید دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه (سال ۹۶-۱۳۹۵). راهبرد های آموزش در علوم پزشکی، ۱۱ (۶): ۱-۱۱.
- سازمان سنجش آموزش کشور (۱۳۹۷). دفترچه راهنمای انتخاب رشته آزمون سراسری سال ۱۳۹۷. بازیابی ۱۵ دی ۱۳۹۷، از سایت سازمان سنجش آموزش کشور:
<http://www.sanjesh.org/FullStory.aspx?gid=1&id=4617>
- سلطانی، مرتضی (۱۳۸۲). مدیریت اخلاق در سازمان. تدبیر، ۱۴ (۱۳۲): ۳۱-۵۲.
- عبداللهی، حسین، سعیده، تقی زاده (۱۳۹۸). تاملی بر میزان تاکید نسبت به اخلاق آموزش در دانشگاه های فنی و مهندسی کشور و مقایسه آن با دانشگاه های فنی و مهندسی برتر جهان. فصلنامه آموزش مهندسی ایران، ۲۱ (۸۳).
- فرامرزی قراملکی. احد، ۱۳۹۳، اخلاق حرفه ای، قم، مجنون.
- کلهر، منوچهر (۱۳۸۳). مقدمات رفتار اداری. تهران: حدیث امروز.
- مصباحی، مریم، عباس زاده، عباس (۱۳۹۲). الگوی سیستمی اخلاق حرفه ای در آموزش عالی (تحقیق کیفی). اخلاق زیستی، ۳ (۱۰): ۱۱-۳۳.

Adams, J.S., Tashchian, A. & Shore, T.H. (2001). Codes of Ethics as Signals for Ethical Behavior. *Journal of Business Ethics*, 29 (3): 199-211.

Barnhoorn PC, Bolk JH, Ottenhoff- de Jonge MW et al (2017). Causes and characteristics of medical student referrals to a professional behaviour board. *Int J Med Educ*. 8: 19-24.

Burnell, Beverly A. & Schnackenberg, H.L. (2015). *The ethics of cultural competence in higher education*. Usa: Apple Academic Press.

- Garmann J., Hans C., Torjesen, S. & Ennals, R. (2015). Higher Education in a Sustainable Society: A Case for Mutual Competence Building. USA: Springer International Publishing Switzerland.
- Howard University (2016). Code of ethics and conduct. [Cited 2018 May 28] available at: Howard University: <http://www.howard.edu/policy/codeofethics.pdf>
- Macfarlane, B. (2004). Teaching with Integrity: The ethics of higher education practice. USA: RoutledgeFalmer.
- Nemati, Mohammad Ali, Taghizade, Saide (2018). Adaptation of Ethical Components of Education in Medical Universities of Iran and the World. *Educ Res Med Sci*, 7 (1): 1-12.
- Schwartz, M. (2001). The Nature of the Relationship between Corporate Codes of Ethics and Behaviour. *Journal of Business Ethics*, 32 (3): 247-262.
- Shanghai Ranking Consultancy (2018). [Cited 2018 May 11] available at: <http://www.shanghairanking.com/>
- University of Amsterdam (2017). Code of conduct for staff and students; [Cited 2017 May 6] available at: <http://student.uva.nl/en/content/az/confidential-adviser-for-undesirable-behaviour/code-of-conduct/code-of-conduct-for-staff-and-students.html>
- University of the Witwatersrand (2019). Ethics Committees. [Cited 2018 May 11] available at: University of the Witwatersrand: <https://www.wits.ac.za/research/researcher-support/research-ethics/ethics-committees/>
- Wake Forest University (2017). Student Code of Conduct; [Cited 2017 May 11] available at: <http://static.wfu.edu/files/pdf/students/judicial-handbook.pdf>